

Милен Русков:

Гледам на наградите като на вид поощрение и признание за литературните качества на книгата ми

Интервю на Златна Костова с писателя Милен Русков, носител на Наградата на Европейския съюз за литература за романа „Възвишение“

Честита награда – Голямата награда за литература на Европейския съюз, присъдена Ви за романа Ви „Възвишение! Как гледате на наградите? Смятате ли, че те се присъждат от професионалисти на онези, които наистина ги заслужават?

Гледам на наградите като на вид поощрение и признание за литературните качества на книгата ми, признание за труда, който съм положил за написването ѝ, признание за литературния ми талант, което, може би, е най-важното. Често наградите са форма на компромис между добрия вкус и конюнктурата. Конкретно в моя случай никога не е ставало така, тъй като аз съм враждебен на конюнктурата и в този смисъл не бих могъл да получавам подкрепа от нея и никога не съм получавал някаква награда, вследствие на някакъв компромис. По принцип, наградите са компромисно действие между това, което има действително високи литературни качества и което обикновено съдържа нещо ради-

кално в себе си и това, което може да бъде най-широко разпознаваемо като висока литература. Наградите най-често правят компромис между тези две решения, така че човек не би трябвало да им има кой знае какво доверие, но не трябва и да ги загърбва, защото понякога са много точни. Зависи от ситуацията.

Написването на „Възвишение“ на езика на Възраждането е като да го напишеш на чужд език. Прави ли съм? Играе ли тук роля опитът ви като преводач?

Не. Има много голямо значение фактът, че става дума за различна версия на родния език и тъкмо за това процесът не може да бъде описан чрез категориите на превода. Всеки от нас носи в себе си българския език, струва ми се като много мощна потенция и имам чувството, че човек, на когото българският език е роден, носи този език, колкото и странно да звучи това, в неговите различни форми. Българският език присъства в нас в различни свои

форми. Едната от тях е актуализирана и ние говорим и пишем на нея. Това е съвременният книжовен език. Но във всеки човек, особено ако той има литературна езикова дарба, езикът съществува като потенция и в други форми – в остарели форми, в диалектни форми. Ако човек реши да използва тези други форми, процесът прилича на кладенец, който е затрупан с шума – махате шумата и водата бликва, защото вие сте носител на този език. Има някаква магия в родния език, така, както и не е много ясно как човек го научава. Така всъщност според мен въобще не е ясно в колко и в какви форми българският език съществува някъде дълбоко в ума ни. Така че аз успях да напиша книгата на този език, благодарение тъкмо на това, че той е мой роден език. През категориите на превода това никога не може да бъде обяснено.

Аз обаче отново ще ви задам въпрос, свързан с превода. Според регламента на Наградата на Европейския съюз, наградените романи ще бъдат преведени на някакъв друг европейски език – един или няколко – вие как ще решите този толкова труден въпрос с превода на Вашия роман – това ще бъде тежка задача и огромно предизвикателство за преводача?

Според регламента, ЕС плаща преводите на наградените романи на всички европейски езици на страните-членки на Съюза. Ако някой издател във Франция, Германия или Англия, или която и да е друга страна от Съюза, пожелае да издаде книгата, Европейският съюз ще плати за превода, което облекчава значително разходите на издателя и по този начин улеснява разпространението на книгата. Това е, което ЕС може да направи като институция за книгите, които награждава. Оттук

нататък, специално в случаи като моя, е много важно и много трудно да се намери добър преводач. Аз вече съм намерил такъв за превода на моя роман на английски в резултат на щастливо стечение на обстоятелствата. Аз сключих договор с едно латвийско издателство, което ми се обади още преди да бъда номиниран за наградата, още през пролетта – те проявиха интерес към книгата ми, без да знаят, че ще бъде наградена, т.е. там наистина е интересно да видим какво ще се случи с преводача. Аз за съжаление не знам латвийски, тъй че не мога нито да контролирам, нито да помогна за този превод. Преводът на такива книги е риск: някъде ще стане добре, другаде – зле... Най-вероятно на най-много места ще стане „средна ръка“... така е...

А преводът на английски на романа Ви?

Преводът на английски го прави един мой приятел – Кристофър Бъкстън, който е завършил Английска литература и по програмата на Британския съвет за учители в чужбина идва в България през 1980-те години. После се оженва тук и остава 30 години в България. В момента е пенсионер и живее през лятото в България, през зимата – в Англия. Той знае много добре и двата езика, хареса много книгата ми и един ден ми прати по мейла преведен един откъс от 30 страници от книгата, без изобщо да сме говорили за това, който той беше превел ей така, за удоволствие. Беше превел текста на своя роден диалект от графство в Централна Англия. Преводът беше много смешен, на много смешен диалект, на смешен английски език, а той е смешен, когато е съпоставен със съвременния книжовен английски, по същия начин, по който езикът на моята книга е смешен, съпоставен със съвременния книжовен български език. Кристофър намери ключ към това стилистично съответствие, което е много важно – езикът трябва да бъде особен, за да носи по-голяма комическа сила, това е едно от нещата, на които моята книга разчита. Ако преведете тази книга на стандартен книжовен английски език, нещата няма да се

получат добре. Тя трябва да се превежда или на някакъв диалект, или на някаква леко остаряла, но в същото време разбираема форма.

Ако днес пишехте роман за съвременна България, какво щеше да бъде заглавието му?

Не съм мислил за това, но ако трябва да обобща с една дума това, което според мен става в момента в България, то първата дума, която ми идва наум, е „безпътица“. Не бих го сложил в заглавие, тъй като книга, която се казва „Безпътица“, никой няма да я купи, но ако трябва да обобща с една дума, което всъщност е смисълът на въпроса Ви, какво става през последните двадесетина години в България, то това е някакво усещане за безпътица. Между другото, държа да подчертая, че това е усещане за безпътица, а не същинска безпътица. Защото, в края на краищата, България, макар и бавно, се развива добре, и, струва ми се, в правилна посока. Ако не вярвате в това, сравнете 2014-та година с 1994-та и ще видите, че за тези 20 години България е вървяла на добре. България в момента е много похубава страна, отколкото беше през 1994-та. Но всичко тук става много бавно и мъчително, а то става бавно и мъчително, защото българите нямат свойството и склонността да вземат радикални и бързи решения, на българите им липсва радикализъм.

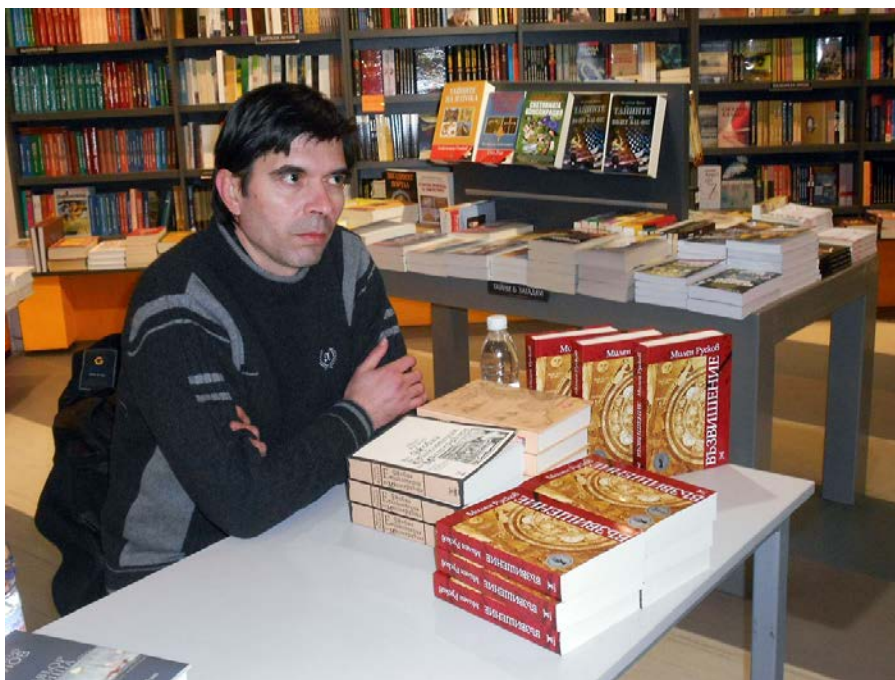
Мислите ли, че интелектуалният елит на България се е отдръпнал от водещата си роля? Мислите ли, че го има изобщо този елит или е набутан в ъгъла?

Струва ми се, че да, той е изгубил водещата си роля, ако изобщо я е имал някога през тези 25 години, а и преди това. Нито по времето на комунизма, нито след това интелектуалният елит в България е имал водеща роля. Мисля, че и преди това, между двете войни, също няма водеща роля. Изобщо, България е страна, в която интелектуалците не стигат до властта.

Смятате ли, че ще се въздигне българинът? Кой ще му помогне?

А, никой няма да му помогне. Това е много неправилно и твърде широко разпространено очакване, че някой ще дойде да ви помогне. Никой няма да ви помогне. Съдбата на човека е в неговите собствени ръце. „Съдбата е другото име на характера“ – има такава древна максима и тя е много вярна. Характерът е съдбата. Никой няма да ви помогне. Дали българинът ще се въздигне, зависи от самия него. И няма нужда да чакате да се въздигне българската нация, за да се въздигнете Вие. Това винаги е конкретен въпрос, става дума винаги за конкретен човек и всичко винаги е в неговите собствени ръце. Всъщност е така.

Симпатичен ли ви е съвременният българин?

Донякъде. Но нямам особен сантимент. Честно казано, смятам, че в момента живеят едни от най-слабите български поколения. Това е смесване на две поколения – едното е постсоциалистическото, а другото е ранно-капиталистическо, „а ла примитив“ поколение от времето на първоначалното натрупване на капитала. Тези две поколения се смесват и предизвикват нещо невероятно – това, което виждате, е резултат от смесването на тези две слаби поколения. България е имала много по-силни поколения, много по-силни и всъщност всички, за които се сещам, са много по-силни поколения от тези двете. Но това ще се оттече. Въпрос на време е.

Но Вие, все пак, избирате да останете при силните поколения, в творчески план?

Не. Във въображението си и като писател да, защото те ми дават по-силни характери. Това, между другото, невинаги е добре. Тук трябва да направя една уговорка. Например, най-силното поколение, за което се сещам, е това поколение, което е изнесло войните и ги е загубило (между 1912–1918 година). Тези хора идват после, след войните, влизат в политическия и стопанския живот на страната през

1920-те години – ето, това е много силно поколение. Калено, оцеляло. Дарвинистко поколение. Но тези хора са страшно безскрупулни и жестоки. Същите хора се връщат отново на власт след 9 септември 1944-та год. Едни и същи хора са направили преврата на 9-ти юни 1923-та и на 9-ти септември 1944-та година – това са Дамян Велчев и Кимон Георгиев, хора от Военния

съюз. И комунистите, които се връщат през 1940-те години на власт, са същите, които за пръв път се появяват през 20-те години – Георги Димитров, Цола Драгойчева, тези хора около Военната организация на БКП, които са оцелели от 1920-те години, през 1940-те години пак те идват на власт... Те произвеждат „обратния“ терор. Въобще това е много силно поколение, но не съм сигурен, че бих желал да живея с него.

А да пишете за него?

Да, това да. Тъй като те са много интересни като характери. Интересни са като личности. Но са опасни хора.

От тази епоха ли да очакваме следващия ви роман?

Да. Искам да напиша книга за 1920-те години на България, които според мен са много интересни, много драматични, пълни именно с много интересни характери, двусъставни, в които доброто и злото са смесени. Това са литературно много интересни хора. Пожелавам Ви успех и Ви благодаря за това интервю.

Златна Костова

Милен Русков

е български писател и преводач от английски език. Роден е на 23 юни 1966г. В Бургас. През 1995 г. Завършва Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност Българска филология, след което е докторант по лингвистика в БАН. Публикувал е три романа, всеки от които е удостоен с различни литературни награди. „Джобна енциклопедия на мистериите“. Пловдив: Жанет 45, 2004 „Захвърлен в природата“. Пловдив: Жанет 45, 2008. Романът е издаден на английски под заглавието „Thrown into Nature“ (Рочестър, Ню Йорк, 2011) в превод на Анджеа Родъл. „Възвишение“. Пловдив: Жанет 45, 2011.

Романът му „Джобна енциклопедия на мистериите“ е отличен с наградата „Южна пролет“ за литературен дебют (Хасково). Вторият роман на Русков, „Захвърлен в природата“, е отличен с Награда „ВИК“ за Роман на годината (2009). През същата година влиятелният литературен критик Светлозар Игов му връчва своята награда „Дъбът на Пенчо“. След третия си роман, „Възвишение“, Милен Русков е отличен с отличието „Златен век“ на Министерство на културата (2012), с Националната награда за литература „Христо Г. Данов“ (2012) и с Награда за литература на Европейския съюз (2014) заедно с още 12 писатели, определяни от национални журита (българското жури е с председател Георги Константинов и членове Владимир Зарев, Деян Енев, Жела Георгиева и първия български носител на наградата – Калин Терзийски).

Превел е над 20 книги от английски, в т.ч. „Изповедите на един английски пушач на опиум“ на Томас де Куинси, „Пари“ на Мартин Еймис, „Как да гледаме философски на живота“ на Джеръм Джеръм, и др. Носител на наградата „Кръстан Дянков“ за превод от английски (2009).